

АВТ
Т18

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ТАЛЬЯНЧУК ЛЕСЯ СЕРГІЇВНА

УДК 343.982.4

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО
ПОСВІДЧУЮТЬ ОСОБУ ПРИ ПЕРЕТИНІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ
УКРАЇНИ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук

Київ – 2016

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Політичні й військові конфлікти в Україні та інших державах світу призвели до активної міграції населення, збільшення кількості біженців та переселенців. Правоохоронними органами все частіше виявляються підроблені документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону. Такі факти пов'язані з підвищенням рівня суспільної небезпеки, оскільки стосуються способів вчинення злочинів різної тяжкості як в Україні, так і за її межами.

Дані офіційної статистики Державної прикордонної служби України протягом 2010 – 2016 років демонструють значну кількість злочинних проявів, пов'язаних із підробленням документів. Упродовж 2010 року під час перетинання державного кордону України затримано 595 осіб з підробленими документами, у 2011 р. – 469, у 2012 р. – 382, у 2013 р. – 430, у 2014 р. – 317, у 2015 р. – 388, у 2016 р. – 476. Поряд з цим, у 2010 році виявлено 355 осіб з підробленими закордонними паспортами (у 2011 р. – 263, у 2012 р. – 231, 2013 р. – 250, у 2014 р. – 231, у 2015 р. – 287, у 2016 р. – 302), 170 осіб з підробленими книжками моряка (2011 р. – 160, 2012 р. – 81, 2013 р. – 77, 2014 р. – 36, у 2015 р. – 41, у 2016 р. – 23), 67 осіб з підробленими загальногромадянськими паспортами (2011 р. – 39, 2012 р. – 65, 2013 р. – 94, 2014 р. – 42, у 2015 р. – 36, у 2016 р. – 29)¹. Цьому сприяють не лише економічна та політична нестабільності у державі, а й наявність в обігові паспортних документів старого зразка із засобами захисту не такого високого рівня, як останні бланки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України.

Наведені чинники призвели до затвердження зразків бланків документів із безконтактним електронним носієм інформації та прискорили їх видачу. Зокрема, йдеться про внесення до паспортних документів біометричних даних особи та додаткового захисту цих документів. Водночас, в обігові залишаються паспортні документи старих зразків, які підробляються для подальшого використання під час вчинення кримінальних правопорушень.

Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із використанням паспортних документів, неможливе без знань про способи їх підроблення, порядок огляду, особливості призначення та проведення відповідних судових експертиз. Особливої уваги потребує й нормативно-правове урегулювання обігу документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону різних років випуску, проведення експертиз та впровадження новітніх технологій і методів дослідження.

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вчених, у чийх роботах приділялась значна увага різним аспектам криміналістичного дослідження документів для вирішення завдань кримінального провадження: Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, А. І. Вінберга, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, В. П. Корж, В. С. Кузьмічова, О. А. Леві,

¹ Статистичні дані Державної прикордонної служби України за 2010–2016 рр.

В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, Г. А. Матусовського, М. В. Салтєвського, М. Я. Сегая, Л. Д. Удалової, І. Я. Фрідмана, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітька, О. Р. Шляхова та інших.

Пошук шляхів удосконалення окремих питань криміналістичного дослідження різних видів документів залишався предметом активних дискусій вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема таких: В. В. Аксенова, Т. П. Бірюкова, М. Ю. Будзієвського, О. В. Воробей, Б. Р. Киричинського, О. Л. Кобилянського, З. А. Ковальчук, В. П. Колонюка, Є. П. Коновалова, І. Д. Кучерова, В. С. Мацишина, І. М. Осики, С. Д. Павленка, Л. Л. Патик, І. І. Попович, Н. А. Потомської, С. Ю. Петряєва, В. Я. Радецької, М. В. Терзієва, О. В. Шведова та багатьох інших.

Однак увесь комплекс проблем технічної експертизи документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, у наукових дослідженнях розглядався фрагментарно, переважно в межах загальних питань методики дослідження документів, наділених засобами захисту від підроблення. Більшість методичних положень та рекомендацій в умовах науково-технічного прогресу втратили актуальність або потребують суттєвого доопрацювання, зокрема: щодо порядку виявлення підроблених документів у пунктах пропуску через державний кордон України, призначення та проведення відповідних видів судових експертиз, особливостей застосування сучасних методів і технічних засобів дослідження. Ці та інші розглядувані у дисертації питання є досить актуальними та необхідними для практики розслідування злочинів й експертного дослідження цієї групи документів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, ґрунтується на положеннях Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р), відповідає Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), включена до планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ 2011-2016 років. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 листопада 2011 р. (протокол № 22) та схвалено Координаційним бюро НАПрН України (№ 1524, 2011 р.).

Мета і задачі дослідження. Мета роботи полягає в розробленні теоретичних основ криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, та удосконаленні практичних рекомендацій з технічного дослідження підроблених документів цієї категорії у практиці виявлення та розслідування злочинів.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі задачі:

– охарактеризувати періоди формування системи документів, що посвідчують особу при перетині кордону України, та сучасний стан наукового дослідження цієї проблеми;

- сформулювати поняття документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України;
- систематизувати документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, з урахуванням правової регламентації їх обігу;
- деталізувати спеціальні засоби захисту документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, від підроблення;
- встановити способи підробки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, та їх ознаки;
- конкретизувати особливості виявлення ознак підробок у документах, що посвідчують особу при перетині державного кордону України;
- розкрити основні положення технічного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України;
- визначити комплекс сучасних технічних засобів і методів дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, та обґрунтувати необхідність створення окремої методики їх дослідження;
- розробити методичні рекомендації з криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, для впровадження їх в експертну діяльність.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із виявленням та дослідженням документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України.

Предмет дослідження – криміналістичне дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є принципи та основні категорії діалектичного пізнання соціальних явищ і процесів розвитку та взаємозв'язку об'єктів реальної дійсності, система загальнонаукових і спеціальних методів, які є засобами наукового пошуку в арсеналі гуманітарних та юридичних наук. Зокрема, при дослідженні документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, використовувалися такі методи: *аналіз та синтез* – під час визначення поняття цих документів, встановлення засобів захисту та способів виявлення підробок (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2), *аналогія* – для наведення особливостей призначення експертиз (підрозділи 3.1, 3.2), *порівняльно-правовий* – під час аналізу ефективності застосування норм матеріального й процесуального права, регулятивного законодавства, оцінювання визначень і підходів вітчизняних та зарубіжних учених (розділ 1, підрозділи 2.1, 2.3, 3.1); *історико-правовий* – уможливив розкрити генезис етапів розвитку і становлення кордону України та системи документів, що посвідчують особу при його перетині (підрозділ 1.1); *системно-структурний* – при розгляді методів криміналістичного дослідження документів (підрозділи 2.1, 2.2, розділ 3); *статистичний* – для узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (розділи 1–3); *соціологічний* – для підтвердження наукових висновків результатами анкетування працівників Експертної служби МВС України (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані статистичні матеріали Державної прикордонної служби України щодо кількості осіб, які

перетинали державний кордон України та виявлених підроблених документів протягом 2010–2016 рр., узагальнені результати вивчення експертної практики (опрацьовано 104 формуляри-застереження Державної прикордонної служби України та 67 висновків експертів за період 2008–2016 рр.) зведені дані соціологічного опитування 136 працівників Експертної служби МВС України.

У дисертаційному дослідженні використано і особистий тринадцятирічний досвід роботи на посаді завідувача сектору технічних досліджень документів та почерку відділу криміналістичних видів досліджень Вінницького Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим в Україні дослідженням, у якому комплексно, з урахуванням сучасного стану законодавства та правозастосовної практики, розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації з технічного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, зокрема:

вперше:

- виділено періоди формування системи документів, що посвідчують особу при перетині кордону України, на основі аналізу історичних джерел та фактів, пов'язаних із переміщенням населення без документів та із документами;

- запропоновано класифікацію досліджуваних об'єктів на основі визначених критеріїв видового розмежування документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, з урахуванням аналізу правової регламентації їх обігу;

- створено класифікаційну систему спеціальних засобів захисту від підроблення документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, з урахуванням таких критеріїв, як: вигляд документа, матеріал, який використовується для виготовлення документів, розташування засобів захисту на бланках, час внесення спеціальних засобів захисту, місце відображення на сторінках, розміщення в структурі паперу, рівні сприйняття спеціальних засобів захисту, методи дослідження, способи використання;

удосконалено:

- визначення поняття «документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону України» - це матеріальні носії, на яких відображена за допомогою знаків інформація, що посвідчує особу, які видаються уповноваженими державними органами чи посадовими особами громадянам України, особам без громадянства та особам, що мають статус біженця, з досягненням ними певного віку (чи незалежно від віку), при виконанні функціональних обов'язків на визначений період часу для в'їзду та виїзду з України через пункти пропуску на державних кордонах;

- порядок виявлення ознак підроблення в документах, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, який відрізняється такими особливостями, як: місце та час виявлення, професійна кваліфікація учасників, технічне забезпечення, фіксація ознак підроблення паспортних документів, їх вилучення;

– основні положення технічної експертизи документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, стосовно: мети, завдань, об'єктів, процесу підготовки матеріалів для експертного дослідження, переліку питань експерту;

дістало подальший розвиток:

– виявлення ознак способів підроблення документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, які поділяються на повне (з використанням копіювально-множильної техніки, спеціального друкарського обладнання, малювання, фотографування тощо) та часткове (з використанням оригінальних частин та ознак внесення змін у документи);

– система методів дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, які поділяються на: всезагальні, загально-пізнавальні (загально-наукові) та спеціальні методи;

– визначення комплексу сучасних технічних засобів дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, який складається із: вимірювальних технічних засобів, освітлювальних, відтворюючих зображення, мікроскопічних, технічних засобів автоматизації та комп'ютеризації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення, висновки та пропозиції, отримані в межах дослідження, впроваджені та надалі можуть використовуватись у:

– *науково-дослідній роботі* – для розробки та впровадження методів криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України (акт впровадження Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 11 вересня 2015 р.);

– *практичній діяльності експертних підрозділів* – під час проведення криміналістичних експертиз і досліджень, а також у роботі практичних підрозділів (акти впровадження Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при УМВС України у Запорізькій області від 11 вересня 2014 р., Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при УМВС України у Миколаївській області від 21 січня 2014 р.);

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних, лекційних, дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Криміналістика» та «Методика розслідування окремих видів злочинів» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17 лютого 2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені у доповідях і виступах дисертантки на всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також засіданні круглого столу, зокрема таких: «Інформатизація судово-експертної діяльності» (м. Київ, 29 березня 2012 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.); «Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Київ, 5 грудня 2013 р.), «Теорія і практика судової експертизи» (м. Київ, 12 травня 2016 р.).

Публікації. Основні результати й висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких п'ять наукових статей, опублікованих у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у чотирьох тезах, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій та круглих столів.

Структура дисертації визначається її метою, задачами та предметом дослідження; складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (273 найменувань на 30 сторінках) і 9-ти додатків на 30 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 247 сторінок, із них основний текст – 187 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, висвітлено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження, виокремлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо їх апробації, наведено відомості про публікації, у яких викладено основні положення роботи.

Розділ 1 «Теоретичні та правові основи криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України» складається з трьох підрозділів, у яких проаналізовані: процес формування системи документів при перетині кордонів, поняття, класифікація документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону, їх правове регулювання, встановлено їх місце в обігові документів.

У *підрозділі 1.1. «Періоди формування системи документів, що посвідчують особу при перетині кордону України, як основа їх криміналістичного дослідження»* розкриваються основні тенденції формування системи документів, що посвідчують особу при перетині кордону, оцінюються їх стан та видозміна на різних етапах розвитку українського суспільства.

Історичні пам'ятки та архівні матеріали уможливили виділити такі періоди становлення кордону й правил його перетину на території сучасної України, як: 1) без використання документів: а) перший період – племенні природні кордони; б) другий період – організація кордонів за часів Київської Русі; в) третій період – охорона козацтвом кордонів українських територій; 2) з використанням документів: а) четвертий період – формування українського кордону у часи Царської Росії та введення документів, які посвідчували особу, на території України; б) п'ятий період – закріплення кордонів української держави у дореволюційний період ХХ століття; в) шостий період – запровадження документів, що посвідчували особу в Радянському Союзі; г) сьомий період – організація охорони державних кордонів України та введення документів громадян України, які надають право перетинати державні кордони (з 1991 р. по теперішній час).

Наведена періодизація уможливила дослідити динаміку використання підроблених документів для перетину кордону як одного зі способів вчинення злочинів у різні часи: від підроблення підписів та печаток («Соборное уложение» 1649р.) до повного підроблення бланків документів сучасних зразків.

Переміщення населення без документів, а в подальшому – із документами, що посвідчують особу при його перетині, стало початком зародження системи їх перевірки, що сприяло виявленню та попередженню різних видів злочинів. Водночас, цей процес супроводжувався й виникненням відповідних методів виявлення ознак їх підроблення. Процес становлення кордонів і удосконалення захисту цих документів також пов'язані із накопиченням спеціальних знань та способів їх застосування під час розслідування злочинів, які вчинялись із використанням підроблених документів, що посвідчували особу при перетині кордонів минулих часів.

Детальний аналіз засобів захисту бланків паспортів у різні періоди розвитку української державності (бланки зразків 1915, 1929, 1933, 1959, 1970, 1993 років випуску) показує закономірну необхідність введення нових засобів захисту, яка випливала із появи нових способів їх підробки і визначала специфіку криміналістичного дослідження цих документів.

Перетин державного кордону України на сьогодні здійснюється в пунктах пропуску на таких сполученнях: 1) залізничному; 2) автомобільному; 3) морському; 4) річковому; 5) поромному; 6) повітряному; 7) пішохідному. Документами, які надають право перетинати державний кордон України в пунктах пропуску, є: паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт, службовий паспорт, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажа, посвідчення особи на повернення в Україну, проїзний документ біженця та посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон.

У підрозділі 1.2. «Поняття документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України та правова регламентація їх обігу» з позицій теорії пізнання розроблено вихідні теоретичні положення понятійного апарату, що розкривають сутність розглядуваної групи документів, запропоновано їх класифікацію за різними критеріями та проаналізовано їх правову регламентацію.

Проведено науковий аналіз поняття «документ» та висвітлено його тлумачення у роботах таких вчених-криміналістів, як: В. Д. Арсеньєв, Р. С. Белкін, М. Ю. Будзієвський, О. Л. Кобилянський, Д. Я. Мирський, М. В. Салтєвський та інші. Це уможливило сформулювати тлумачення поняття «документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону України», які пропонується визначати як матеріальні носії, на яких відображена за допомогою знаків інформація, що посвідчує особу, які видаються уповноваженими державними органами чи посадовими особами громадянам України, особам без громадянства та особам, що мають статус біженця, з досягненням ними певного віку (чи незалежно від віку), при виконанні ними

функціональних обов'язків на визначений період часу для в'їзду та виїзду з України через пункти пропуску на державних кордонах.

Акцентовано увагу на групі документів, що надають право перетинати державний кордон України. Зокрема, – це: паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт, службовий паспорт, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажа, посвідчення особи на повернення, проїзний документ біженця та посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон.

На основі аналізу правової регламентації обігу документів, що досліджуються, запропоновано розглядати їх особливості за такими критеріями: 1) назва та поняття документа; 2) вік та статус власника документа; 3) орган (особа), що видає документ; 4) термін дії; 5) нормативно-правовий акт, що регулює функціонування документа. Проаналізовано спільні та відмінні риси у документах і викладено їх у порівняльній таблиці (додаток В).

Досліджувані об'єкти класифікуються на основі визначених критеріїв видового розмежування документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, з урахуванням аналізу правової регламентації їх обігу: 1) за найменуванням документа; 2) за походженням; 3) за місцем видачі; 4) за терміном дії; 5) за часом дії; 6) за частотою використання документів; 7) за віком особи власника документів; 8) за видом діяльності власника; 9) за компетенцією органу, що видає документи; 10) за громадянством особи (за наявності громадянства); 11) за правом (видом) пропуску; 12) за обов'язковою наявністю документа; 13) за метою поїздки; 14) за місцем зберігання документа; 15) за напрямом дії (руху через кордон України); 16) за кількістю документів у власника; 17) за фізичною (матеріальною) складовою документа (додаток Д).

З'ясовано, що система документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону нашої держави, відповідає аналогічному переліку, що функціонує у більшості країн світу. Це доводиться й наведеною порівняльною характеристикою їх видів, які використовуються в інших державах світу (наприклад, паспорт негромадянина, колективний паспорт, паспорт організації, паспорт Громадянина Світу).

У підрозділі 1.3. «Загальна характеристика паспорта громадянина України для виїзду за кордон» проаналізовано ознаки найважливішого документа у групі тих, що надають право перетинати державний кордон України, та використовувати його під час перебування на території іншої держави.

Окреслено перші згадки про закордонний паспорт в історичних джерелах (починаючи з близько 443р. до н.е.). Встановлено, що такий документ був одним із перших, що посвідчував особу та став похідним для інших документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону країни.

Охарактеризовано бланки паспортів громадянина України для виїзду за кордон зразків 1994, 1997, 2008, 2015 років, та акцентована увага на змінення його загального вигляду, засобів захисту (додаток Е). Наведений в роботі аналіз доводить, що підроблення цієї категорії документів спричиняє і вдосконалення їх засобів захисту. Наголошується, що технологічний процес виготовлення

документа є важливим для дослідження, оскільки підроблення паспорта можливе на різних стадіях.

Сучасний засіб захисту (безконтактний електронний носій інформації) паспорта громадянина України для виїзду за кордон 2015 року випуску, аналізується через ефективність його впровадження у розрізі криміналістичної профілактики злочинів, що можуть бути вчинені з його використанням.

Розділ 2 «Документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, як об'єкти криміналістичного дослідження» складається із трьох підрозділів і охоплює проблеми захисту від підроблення, особливості виявлення підроблених документів на контрольно-пропускних пунктах при перетині державного кордону України, встановлення способів несанкціонованого виготовлення та внесення змін у їх зміст.

У підрозділі 2.1. *«Спеціальні засоби захисту документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, від підроблення»* розкрито поняття, сутність захисту цих документів від підроблення, наведено види засобів захисту та охарактеризовано їх призначення, особливості нанесення на стадії виготовлення та експлуатації.

Розкрито та охарактеризовано спеціальні засоби захисту таких документів, як: паспорт громадянина України для виїзду за кордон (зразка 1994, 2007, 2008 та 2015 року); проїзний документ дитини (зразка, дійсного до 2015 року); дипломатичний та службовий паспорти (зразки, дійсні до 2014 та 2015 років); посвідчення особи моряка (зразка 1993 року); посвідчення члена екіпажа (зразки, дійсні до 2014 року та 2015 року); посвідчення особи без громадянства (зразки, дійсні до 2014 року та 2015 року); проїзний документ біженця для виїзду за кордон (зразки, дійсні до 2014 року та 2015 року); посвідчення на повернення в Україну (зразка 1993 року).

Наведено також порівняльний аналіз спеціальних засобів захисту паспортів різних держав світу й акцентовано увагу на місцях розташування кожного з них у документах, послідовності нанесення, їх значенні, надійності та особливостях. Сформовано класифікацію спеціальних засобів захисту документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, від підроблення за такими критеріями: 1) за виглядом документа; 2) за матеріалом, який використовують для виготовлення документів; 3) за розташуванням їх на бланкові документа; 4) за часом внесення засобів захисту; 5) за місцем відображення на сторінках документа; 6) за місцем розміщення в структурі паперу; 7) за сприйняттям засобів захисту; 8) за методами дослідження (виявлення); 9) за способом використання.

Сформульовані пропозиції щодо підвищення якості українських документів через розширення відповідного переліку їх спеціальних засобів захисту.

Підрозділ 2.2. «Способи підробок документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, та їх ознаки» містить характеристики сучасних способів повної та часткової підробок розглядуваної групи документів.

Основою розробленої класифікації видів підробки документів, що

посвідчують особу при перетині державного кордону України, стали наукові доробки вчених О. В. Воробей, С. Ю. Петряєва, Л. Л. Патик. Видами повної підробки є такі: 1) використання копіювально-множильної техніки; 2) використання спеціального друкарського обладнання; 3) малювання, фотографування тощо. До видів часткової підробки відносяться: 1) використання оригінальних частин; 2) ознаки внесення змін у документи.

Доведено, що під час вчинення злочинів активно використовуються як повністю підроблені паспортні документи (20,6 % опитаних респондентів), так і ті, що мають ознаки часткового підроблення (79,4 %).

Повне відтворення документів здійснюється з використанням: копіювально-множильної техніки (67 % опитаних респондентів), спеціального друкарського обладнання (32 %), малювання (2 %). Узагальнення експертної практики свідчить, що найбільш поширеними видами принтерів, що застосовуються підроблювачами, є: матричні, струменеві, лазерні, термосублимаційні та інші. Встановлено також, що під час підроблення бланків паспортних документів, переважно використовуються принтери зі струменевим способом друку (67 %).

Способами часткового підроблення є: заміна сторінки з персональними даними (54 %), заміна частин сторінок (8,4 %), заміна фотокартки (9 %), підчистка, виправлення, дописка, додрукування (10,4 %), невідповідність штампів та печаток (18,3 %). Фактів підробки (пошкодження, внесення змін тощо) безконтактного електронного носія інформації в документах на сьогодні не виявлено.

Зроблено висновок, що кількість способів підроблення (особливо – часткового) в документах, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, є пропорційною наявності в них засобів захисту. Визначено проблеми, які виникають під час дослідження таких паспортних документів, зокрема: відсутність порівняльних зразків (57,4 %) та методичних рекомендацій з дослідження таких об'єктів (28 %); відсутність експертного досвіду роботи із документами, що містять безконтактний електронний носій інформації (10,3 %); відсутність інформації про внесення змін до реквізитів документів (8 %); неналежна взаємодія з експертними відомчими службами України та інших країн (4,4 %) тощо.

У підрозділі 2.3. «Виявлення ознак підробок в документах, що посвідчують особу при перетині державного кордону України» з метою попередження вчинення суспільно небезпечних діянь, пов'язаних з використанням підроблених документів під час перетину державного кордону, визначено порядок, особливості перевірки та вивчення таких документів.

Результативним під час розслідування злочинів, пов'язаних із використанням підроблених документів наведеної категорії, визнано своєчасне виявлення ознак підробок під час кваліфікованого вивчення таких документів. Встановлено, що першочергово виявлення ознак підробок документів здійснюється: 1) на пунктах пропуску через державний кордон (спеціально виділених будівлях із обладнанням); 2) у транспортних засобах та в місцях стоянки транспортних засобів закордонного прямування; 3) у спеціально

визначених зонах контрольно в портах, риболовецьких підприємствах, причалах, на територіях суміжних держав; 4) поза пунктами пропуску в місцях проведення контролю осіб (у вагоні поїзда, в автобусах). Зокрема, залежно від виду сполучення, такі документи оглядають: 1) в аеропортах; 2) в морських пунктах пропуску; 3) на автомобільних та залізничних пунктах перетину; 4) на пішохідних пунктах.

Суб'єкти, які виявляють ознаки підроблення документів, що надають право перетинати державний кордон, поділяються на дві категорії: 1) основні – працівники Державної прикордонної служби України, які володіють спеціальними знаннями та пройшли відповідну підготовку; 2) додаткові – працівники прокуратури, підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, консульських та дипломатичних представництв, візових відділів, представники туристичних фірм, банківських установ, нотаріуси, судді тощо.

Особливостями виявлення ознак підробок документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, є: час та місце його проведення, професійна кваліфікація учасників, технічне забезпечення, порядок виявлення та фіксації ознак підробок паспортних документів, вилучення документів тощо.

Розділ 3 «Методичні засади експертного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України» складається із трьох підрозділів, у яких розкрито особливості проведення технічного дослідження документів та інших видів судових експертиз.

У підрозділі 3.1. «Основні положення технічного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України» проаналізовані наявні в літературних джерелах підходи до тлумачення поняття означеної експертизи, визначені особливості її призначення та етапи проведення у відповідності із загальними методичними положеннями (підготовча стадія, роздільне й порівняльне дослідження, заключна стадія).

Специфіка розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробленням документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, полягає у тому, що встановлення найважливіших обставин, які входять до предмету доказування, неможливе без проведення технічної експертизи документів (85,3 % опитаних), рідше: комп'ютерно-технічної експертизи (1,5 %), почеркознавчої (4,4 %), експертизи матеріалів, речовин та виробів (3,6 %), дактилоскопічної (5,1 %).

Предмет технічної експертизи розглядуваної групи документів складають фактичні дані, пов'язані з їх виготовленням (виконанням), внесенням змін у їх зміст, встановленням змісту, ідентифікацією матеріалів, засобів і виконавців. Об'єкти технічної експертизи розглянутих документів поділено на такі групи: 1) безпосередньо документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону України; 2) реквізити та матеріали цих документів; 3) технічні засоби, що використовуються для їх підроблення.

Окрему увагу зосереджено на завданнях, що ставляться перед експертом, особливостях відібрання зразків для порівняльного дослідження та низці інших

важливих етапах роботи. Підкреслена важливість точності формулювання питань експертові та надано їх орієнтовний перелік у межах технічної експертизи документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України.

У підрозділі 3.2. *«Методи криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України»* розглядаються можливості та порядок використання різних груп методів експертного дослідження таких об'єктів.

Встановлено, що специфіка криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, обумовлена не лише колом її завдань, об'єктів, але й методами дослідження. Ці елементи розглядаються в сукупності, оскільки жоден із них окремо не визначає сутність виду експертизи, що розглядається.

Розкриті всезагальні, загально-пізнавальні (загально-наукові) та спеціальні методи експертного дослідження документів і виокремлено найбільш ефективні, що використовуються у процесі дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, зокрема: візуальні, мікроскопічні, фотографічні, фізичні, фізико-хімічні, хімічні. Наведені методи підтверджені прикладами їх ефективного застосування у роботі Експертної служби МВС України.

Доведено, що практика криміналістичного дослідження документів, які посвідчують особу при перетині державного кордону України, потребує застосування сучасних вискоелективних методів та науково-технічних засобів, що гарантують досягнення достовірних рішень поставлених питань, їх систематизації й послідовності використання, узагальнених окремою методикою.

Під методикою технічного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, пропонується розуміти систему науково обґрунтованих методів та технічних засобів, що застосовуються експертами у визначеній послідовності з метою вирішення питань, зазначених у постанові (ухвалі) про призначення експертизи. Система методів передбачає цілеспрямоване та послідовне їх використання за призначенням.

У підрозділі 3.3. *«Сучасні технічні засоби, що використовуються під час дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України»* обґрунтовуються вимоги до практики використання судовими експертами нових сучасних технічних засобів при вивченні означених документів.

Реалізація більшості охарактеризованих у дисертації методів експертного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, пов'язана з удосконаленням уже існуючих та впровадженням сучасних науково-технічних засобів їх дослідження та перевірки.

Акцентована увага на технічних характеристиках та можливостях застосування сучасних приладів у дослідженнях документів наведеної категорії працівниками експертних підрозділів МВС України, Державної прикордонної

служби України, інспекторами в пунктах пропуску через державний кордон України. Сукупність приладів поділено на групи: 1) вимірвальні технічні засоби; 2) освітлювальні; 3) відтворення зображення; 4) мікроскопічні; 5) технічні засоби автоматизації та комп'ютеризації.

Найбільш розповсюдженими сучасними технічними засобами, які використовують у роботі працівники експертних підрозділів під час технічного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, є: відеоспектральні компаратори компаній «foster+freeman» та «Regula». Це – прилади для перевірки відповідності паспортних документів встановленим критеріям та виявлення в них ознак внесення змін.

ВИСНОВКИ

У висновках роботи, виконаної на основі теоретичного узагальнення наукових праць і аналізу експертної практики та чинного законодавства, сформульовано найважливіші результати й пропозиції щодо основних положень дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України.

1. Виділено такі періоди формування системи документів, що посвідчують особу при перетині кордону України: 1) без використання документів: а) племенні природні кордони; б) організація кордонів за часів Київської Русі; в) охорона козацтвом кордонів українських територій; 2) з використанням документів: а) формування українського кордону в часи Царської Росії та введення документів, які посвідчували особу на території України; б) закріплення кордонів української держави у дореволюційний період ХХ століття; в) запровадження документів, що посвідчують особу, у Радянському Союзі; д) організація охорони державних кордонів України та введення документів громадян України, які надають право перетинати державні кордони (з 1991 р. по теперішній час).

Детальний аналіз спеціальних засобів захисту бланків паспортів у різні періоди розвитку української державності (бланків зразків 1915, 1929, 1933, 1959, 1970, 1993 років випуску) показує закономірну необхідність введення нових спеціальних засобів захисту в ці документи, яка випливає із появою нових способів їх підробки.

2. На основі аналізу наукових доробок та правового урегулювання досліджуваної групи документів сформовано визначення поняття «документи, що посвідчують особу при перетині державного кордону України» під яким пропонується розуміти матеріальні носії, на яких відображена за допомогою знаків інформація, що посвідчує особу, які видаються уповноваженими державними органами чи посадовими особами громадянам України, особам без громадянства та особам, що мають статус біженця, з досягненням ними певного віку (чи незалежно від віку), при виконанні ними функціональних обов'язків на визначений період часу для в'їзду та виїзду з України через пункти пропуску на державних кордонах.

3. Запропоновано класифікацію досліджуваних об'єктів на основі

визначених критеріїв видового розмежування документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, з урахуванням аналізу правової регламентації їх обігу: 1) за найменуванням документа; 2) за походженням; 3) за місцем видачі; 4) за терміном дії; 5) за часом дії; 6) за частотою використання документів; 7) за віком особи власника отримання документів; 8) за видом діяльності власника; 9) за компетенцією органу, що видає документи; 10) за громадянством особи (за наявністю громадянства); 11) за правом (видом) пропуску; 12) за обов'язковою наявністю документа; 13) за метою поїздки; 14) за місцем зберігання документа; 15) за напрямком дії (руху через кордон України); 16) за кількістю документів у власника; 17) за фізичною (матеріальною) складовою документа.

4. Розроблено класифікацію спеціальних засобів захисту документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, від підроблення за такими критеріями: 1) за виглядом документа; 2) за матеріалом, який використовують для виготовлення документів; 3) за розташуванням їх на бланкові документа; 4) за часом внесення засобів захисту; 5) за місцем відображення на сторінках документа; 6) за місцем розміщення в структурі паперу; 7) за сприйняттям засобів захисту; 8) за методами дослідження (виявлення); 9) за способом використання. Запропоновано розширений перелік їх засобів захисту для покращення якості вітчизняних документів.

5. Запропоновано класифікацію способів підробки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України. Видами повної підробки є такі: 1) використання копіювально-множильної техніки; 2) використання спеціального друкарського обладнання; 3) малювання, фотографування тощо. До видів часткової підробки відносяться: 1) використання оригінальних частин; 2) ознаки внесення змін у документи.

Доведено, що під час вчинення злочинів активно використовуються як повністю підроблені паспортні документи (20,6 % опитаних респондентів), так і ті, що мають ознаки часткового підроблення (79,4 %). Для виготовлення якісної підробки документів застосовуються найсучасніші технічні засоби, спеціальні знання та навички, вкладаються значні матеріальні кошти на придбання необхідних матеріалів та відтворення засобів захисту.

6. Результативним під час розслідування злочинів, пов'язаних із використанням підроблених документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, визнано своєчасне виявлення ознак підробок під час якісного вивчення таких документів. Учасників вивчення розглядуваних документів з метою виявлення ознак підроблення поділено на дві категорії, зокрема: 1) основні – це працівники прикордонної служби, які володіють спеціальними знаннями та пройшли відповідну підготовку; 2) додаткові – працівники прокуратури, підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, судді, працівники консульських та дипломатичних представництв, візових відділів, представники туристичних фірм, банківських установ, нотаріуси тощо.

Особливостями вивчення документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, з метою виявлення ознак підроблення є: час та

місце його проведення, професійна кваліфікація учасників, технічне забезпечення, порядок виявлення та фіксації ознак підроблення паспортних документів, вилучення документів тощо.

7. Встановлено, що специфіка розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробленням документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, полягає у тому, що встановлення найважливіших обставин, які входять до предмету доказування, неможливе без проведення судових експертиз і, насамперед, технічної експертизи документів (85,3 % опитаних респондентів). Докладно вивчені предмет, об'єкт технічного дослідження цих документів, а також визначено завдання відповідно до видів такої експертизи. Окреслено процес підготовки матеріалів для експертизи, розроблено чіткі критерії формулювання питань експертові та наведено їх перелік.

Серед інших видів криміналістичних експертиз призначаються такі: комп'ютерно-технічна експертиза (1,5 % респондентів) – для встановлення обставин застосування комп'ютерно-технічних і програмних засобів; почеркознавча (4,4 % респондентів) для ідентифікації виконавців рукописних текстів і підписів на документах; дактилоскопічна (5,1 % респондентів) для вивчення відбитків пальці рук та їх фрагментів, експертиза матеріалів, речовин та виробів (3,6 % респондентів) для визначення складу речовин.

8. Описано та систематизовано комплекс методів дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, на такі групи: всезагальні методи; загально-пізнавальні (загально-наукові); спеціальні. Така систематизація удосконалила процес експертного дослідження документів через спрощення процедури добору необхідних методів: від простих та не руйнуючих, до більш складних.

Акцентовано увагу на технічних характеристиках та можливостях сучасних приладів дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, які використовуються у роботі працівниками Експертної служби МВС України, Державної прикордонної служби України, інспекторами в пунктах пропуску через державний кордон України. Такі прилади умовно поділено на групи: 1) вимірювальні технічні засоби; 2) освітлювальні; 3) відтворення зображення; 4) мікроскопічні; 5) технічні засоби автоматизації та комп'ютеризації.

9. Доведена (54,4 % опитаних респондентів) необхідність формування видової методики технічного дослідження паспортних документів, яка містить окремі положення та рекомендації щодо визначення ефективного застосування розглянутих у дисертації методів та сучасних технічних засобів виявлення ознак внесення у них змін та встановлення інших фактів, що мають значення для кримінального провадження. У зв'язку з цим, розроблено методичні рекомендації з криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, які включають сукупність сучасних технічних засобів і методів їх дослідження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Тальянчук Л. С. Правове регулювання обігу документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України // Л. С. Тальянчук // Криміналістичний вісник : [наук.-практ. зб. / голов. ред. В. В. Коваленко та ін.] ; ДНДЕКЦ МВС України ; НАВС. – К. : Еліт Принт, 2012. – № 1 (17). – С. 63–67.
2. Тальянчук Л. С. Поняття та класифікація документів, які посвідчують особу при перетині державного кордону України / Л. С. Тальянчук // Митна справа : наук.-аналіт. журн. – Львів, 2012. – № 6 (84), ч. 2, кн. 2. – С. 152–156.
3. Тальянчук Л. С. Захист паспорта громадянина України для виїзду за кордон спеціальними елементами / Л. С. Тальянчук // Митна справа : наук.-аналіт. журн. – Львів, 2013. – № 2 (86), ч. 2, кн. 1. – С. 158–163.
4. Тальянчук Л. С. Закордонний паспорт в системі документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України / Л. С. Тальянчук // Криміналістичний вісник : [наук.-практ. зб. / голов. ред. В. В. Коваленко та ін.] ; ДНДЕКЦ МВС України ; НАВС. – К. : Брайт Вайт, 2013. – № 1 (19). – С. 231–238.
5. Тальянчук Л. С. Сучасні способи підробки документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, та їх ознаки / Л. С. Тальянчук // Митна справа : наук.-аналіт. журн. – Львів, 2013. – № 6 (90), ч. 2, кн. 2. – С. 61–69.
6. Тальянчук Л. С. Особенности назначения судебно-технической экспертизы поддельных документов, которые удостоверяют личность при пересечении государственной границы Украины = Features of setting of technical examination of counterfeit documents that certify personality at crossing of state boundary of Ukraine / Л. С. Тальянчук // Visegrad journal on human rights. – Bratislava, 2015. – № 4/2. – С. 112–118.
7. Тальянчук Л. С. Види документів, які посвідчують особу при перетині державного кордону України / Л. С. Тальянчук // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : зб. тез та доповідей IV міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 95-річчю з дня народження професора М. В. Салтєвського, (м. Одеса, 02 лист. 2012 р.). – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 264–266.
8. Тальянчук Л. С. Інформатизація експертної діяльності під час дослідження документів / Л. С. Тальянчук // Інформатизація судово-експертної діяльності : матеріали круглого столу, Київ, 29 берез. 2012 р. / ННІПСК НАВС. – К. : ННІПСК НАВС, 2012. – С. 68–70.
9. Тальянчук Л. С. Забезпечення реалізації прав учасників кримінального провадження під час взаємодії експертів Міністерства внутрішніх справ України із підрозділами Державної прикордонної служби України / Л. С. Тальянчук, О. В. Кубарева (в співавторстві) // Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні : зб. тез та доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф., (НАВС, Київ, 05 груд. 2013 р.) : [в 2 ч.]. – К. : НАВС, 2013. – Ч. 1. – С. 143–145.

10. Тальянчук Л. С. Проблемні аспекти формулювання питань експерту з технічного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України / Л. С. Тальянчук // Теорія і практика судової експертизи : матеріали круглого столу, Київ, 12 трав. 2016 р. / ННІПСК НАВС. – К. : ННІПСК НАВС, 2016. – С.

АНОТАЦІЯ

Тальянчук Л.С. Криміналістичне дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

У дисертації комплексно, з урахуванням сучасного процесуального законодавства та судово-експертної практики, розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації із дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України. Сформовано поняття цієї групи документів, класифіковані спеціальних засоби їх захисту від підроблення. Розглянуто спеціальні засоби захисту сучасного паспорта громадянина України для виїзду за кордон у групі документів, що посвідчують особу, обґрунтовано необхідність використання бланку документа зразка 2015 року. На основі проведеного аналізу сучасної експертної практики визначено способи підроблення таких документів. Виокремлено особливості виявлення підроблень таких документів через кордон України. Розкрито порядок призначення технічної експертизи документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, предмет, об'єкт, завдання, особливості формулювання питань експерту. Обґрунтовано необхідність формування окремої методики дослідження розглядуваних документів. Розроблено методичні рекомендації щодо криміналістичного дослідження документів, що посвідчують особу при перетині державного кордону України, які включають в себе сукупність сучасних технічних засобів і методів їх дослідження.

Ключові слова: паспорт, засоби захисту, способи підроблення, огляд документів, технічна експертиза, технічні засоби, методи.

АННОТАЦИЯ

Тальянчук Л. С. Криминалистическое исследование документов, удостоверяющие личность при пересечении государственной границы Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

В диссертации на основе проведенных исследований разработаны теоретические положения и практические рекомендации относительно

криминалистического исследования поддельных документов, удостоверяющих личность гражданина при пересечении государственной границы Украины. Определены теоретические основы формирования отдельной методики криминалистического исследования таких документов.

Сформулировано понятие «документов, удостоверяющих личность при пересечении государственной границы Украины». Предложено рассматривать понятие таких документов как удостоверения личности, которые выдаются уполномоченными государственными органами или должностными лицами гражданам Украины, личностям без гражданства и личностям, которые имеют статус беженца, по достижении ими определенного возраста (или независимо от этого), при (не) исполнении ими функциональных обязательств на определенный срок для въезда или выезда из Украины через пункты пропуска на государственных границах. Такое понятие предложено рассматривать по терминологическим сегментам, которые его составляют, а именно: 1) документ, удостоверяющий личность; 2) пересечение государственной границы.

К документам, удостоверяющих личность при пересечении государственной границы Украины принадлежат: паспорт гражданина Украины для выезда за границу, дипломатический паспорт, служебный паспорт, удостоверение личности моряка, удостоверение члена экипажа, удостоверение личности на возвращение. Систематизирована информация об их правовом регулировании и разработана классификация по определенным критериям. Определены уровни защиты паспорта гражданина Украины для выезда за границу, дана характеристика видов бланков образцов 1994, 1997, 2008 и 2015 годов и их элементов защиты.

Систематизировано и раскрыто понятие средств защиты документов рассматриваемой категории. Проведен анализ элементов защиты таких документов, разработана их классификация по таким критериям: 1) по виду документа; 2) по материалу, используемому для их изготовления; 3) по размещению их на бланке; 4) по времени нанесения элементов защиты; 5) по месту отображения на страницах документа; 6) по месту размещения в структуре бумаги; 7) по восприятию элементов защиты; 8) по методам исследования; 9) по способам использования.

Выделены способы частичной подделки рассматриваемой группы документов и предложена их классификация по таким критериям: 1) с использованием оригинальных частей; 2) с признаками внесения изменений в них.

Результативным определено своевременное выявление подделок с помощью проведения качественного осмотра таких документов работниками Экспертной службы Украины и Государственной пограничной службы МВД Украины. Установлено, что в зависимости от вида сообщения, такие документы осматриваются: в аэропортах, в морских пунктах пропуска, на автомобильных и железнодорожных пунктах пересечения, на пешеходном пункте. Выделены субъекты осмотра документов, которые дают право пересекать границу Украины, на две категории: основную и дополнительную. Дана характеристика видам проверки документов во время пересечения

государственной границы: 1) стандартная проверка (упрощенная и повторная); 2) углубленная проверка; 3) экспертное исследование документов. Указаны обстоятельства, возможности и порядок их проведения.

Уделено значительное внимание техническому исследованию рассматриваемой группы документов, определены предмет, объект, задачи исследования, а также акцентировано внимание на постановку и формулирование вопросов эксперту. Эти же вопросы рассмотрены и в отношении других видов криминалистических экспертиз, что могут проводиться для исследования рассматриваемой группы документов, в частности: судебно-компьютерные экспертизы, почерковедческие, дактилоскопические, материалов, веществ и изделий и другие.

Доказана необходимость формирования видовой методики технического исследования паспортных документов. Разработаны методические рекомендации исследования таких документов, в которых отображен алгоритм действий по эффективному использованию методов и современных технических средств выявления признаков внесения изменений в документы рассмотренной категории, а также установления других фактов, имеющих значение для уголовного производства.

Ключевые слова: паспорт, средства защиты, способы подделки, осмотр, техническая экспертиза, технические средства и методы.

SUMMARY

Talyanchuk L. S. Criminalistics research of documents that certify person at crossing of state boundary of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation on the competition of graduate degree of candidate of legal sciences on speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operatively-search activity. – National academy of internal affairs, Kyiv, 2016.

In dissertation on the basis of studies undertaken a by an author theoretical positions and practical recommendations of relatively criminalistics research of counterfeit documents of certifying personality of citizen at crossing of state boundary of Ukraine are worked out. The concepts of this group of documents, classified special facilities of their protecting froman imitation, are formed. The special facilities of defense of modern passport of citizen of Ukraine are considered for departure for a border in the group of documents that certify person, the necessity of the use to the form of documents standard of 2015 is reasonable. On the basis of the conducted analysis of modern expert practice the methods of imitation of such documents are certain. The features of exposure of imitations of such documents are distinguish the border of Ukraine. Methodical recommendations of research of such documents, in that the algorithm of actions is represented concerning the use of the effective use of methods and modern technical equipments of exposure of signs of making alteration in such documents, and also establishment of other facts, mattering for a criminal production, are worked out.

Keywords: passport, facilities of protecting from an imitation, methods of imitation, review, technical examination, technical equipments and research methods.